

55,6%. Нижче середньоросійського показателя товарності виробництва цукрової свекли була також в Липецькій (63,9%), Рязанській (64,0%), Тульській (59,8%) і Ростовській (58,3%) областях, а також в Ставропольському краї (53,1%).

Список літератури

1. Кузьменкова В.Д. Развитие размещения и специализации сельского хозяйства Российской Федерации (теория, методология, практика). – М.: Издательство ИП Насирддинова В.В., 2012. – 259 с.
2. Перспективы развития производства и потребления основных видов сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия в России на 2011-2015 гг. – УФА: ГУП РБ Уфимский полиграфкомбинат, 2010. – 164 с.
3. Размещение и специализация в агропромышленном производстве России. – УФА: ГУП РБ Уфимский полиграфкомбинат, 2013. – 164 с.

Summary. The article assesses the existing distribution and specialization of production and processing of sugar beets, the efficiency of its production in the main growing areas. The regions with the most favorable conditions for the production of sugar beet, medium and rather discouraging conditions. The main producers of sugar beets, sugar suppliers and participants form a single agricultural market of the countries of the Commonwealth of Independent States.

УДК 330.101; 338.24

Старостіна А.О., д.е.н., проф.,
Кравченко В.А., к.е.н., доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ, ЗАВДАНЬ, ПРЕДМЕТА ТА ОБ'ЄКТА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ)

Анотація. В статті розглянута логіка визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи. Визначено три обов'язкових компоненти мети наукового дослідження, - теоретичний результат, практичний результат, проблема, що вирішується. На низці практичних прикладів продемонстровано різницю між об'єктом та предметом дослідження. Сформульовано мету, завдання, предмет та об'єкт для дослідження, яке стосується управління підприємницькими ризиками в Україні.

Ключові слова: методологія, дисертація, управління ризиками

Постановка проблеми. Економічній науці належить особливе місце в успішній реалізації завдань модернізації всіх сторін життя українського суспільства, які висунуті українською владою та мають на меті не лише вивести Україну в ряд 20-ти найбільш розвинутих економік світу, але й об'єднати суспільство на цьому амбіційному шляху [1]. В Україні ще не завершилися фундаментальні процеси трансформації одного суспільно-політичного устрою, - соціалістичного, в антагоністичний йому, - капіталістичний. Не лише звичайні громадяни, але й науковці перебувають на шляху пошуку адекватних методологічних інструментів познання нового для них суспільства. В суспільствознавчих науках, в тому числі і в економічних дисциплінах, відбулася різка зміна методологічних засад дослідження, яка проявилася у відмові від використання усталеного марксистського діалектичного підходу до вивчення економічних законів, з його заміною підходами, які мають виразні ознаки постмодерністської методології пізнання дійсності, для якої характерним є алогічність та нечеткість формулювань. Ось як про це пише російський філософ Н.Шапіро, співставляючи методологічні принципи модерну та постмодерну, - «якщо методологія модерну – це певний тип знання, певний методологічний стандарт, - то методологія постмодерну – це заперечення нормативного типу методології та прихильність принципам методологічного плюралізму та анархізму» [2]. Слідкування принципам «методологічного плюралізму та анархізму» в економічних дослідженнях є надзвичайно згубним для стану будь-якої галузі економічної науки, - починаючи з теорії і закінчуючи прикладними дисциплінами. Якщо ж до свідомих прихильників наукового анархізму додати тих науковців, які за щитом постмодерну ховають власну методологічну безпорадність, зокрема невміння вирішити основні завдання початкового етапу підготовки будь-якого наукової роботи, - як дисертації, так і звичайного науково-дослідного проекту, - вимальовується достатньо невтішна картина стану сучасної науки. Цілком слушно зауважує академік НАН України А.Чухно, аналізуючи взаємопоєднані процеси модернізації української економіки та науки, що причина їх «нерозуміння і, гірше того, викривлене їх

трактування полягає у низькому науково-теоретичному рівні» науковців, зокрема, у відриві методів економічної теорії від її предмета [3, С. 154].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, присвячених гносеологічним аспектам економічної науки, розрізняється декілька напрямів дослідження проблем, які стосуються мети наукової праці, її завдань, предмета та об'єкта. Перш за все, це роботи, в яких розглядаються нагальні проблеми розвитку економічної науки та практики, в зв'язку з чим увага звертається і на ня проблеми методології в працях провідних економістів сучасності. До авторів, доробок яких привертає увагу з цих позицій, можна віднести М. Блауга [4], П. Кругмана [5], А.Чухно [6], А.Коена, Дж. Харкурта [7], Д. Хаусмана [8].

Інша група авторів на перший план висуває прикладні питання написання та підготовки до захисту кваліфікаційних наукових робіт. Зокрема, в працях А. Ашерова [9], Л. Пономаренко [10], Ю. Сурміна [11], А. Зосімова та В. Голіка [12] розглянуті проблеми вибору теми наукової роботи та обґрунтування її актуальності, критерії оцінки ступеню новизни отриманих наукових результатів, критерії визначення ступеню оригінальності наукової роботи, основні відмінності докторської та кандидатської дисертації тощо.

Проте **невирішеними** лишаються такі важливі аспекти здійснення наукового дослідження, як визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи.

Мета статті полягає в викладенні логіки визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи та його демонстрація на прикладі дослідження управління підприємницькими ризиками в Україні.

Виклад основного матеріалу. *Логіка визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи.* Ціллю наукового дослідження є отримання наукових і практичних результатів які є наслідком вирішення наукової або науково-прикладної проблеми (для докторської дисертації) та конкретної наукової задачі (для кандидатської дисертації). Наукова проблема в галузі економічних наук відображає, складні економічні

процеси чи явища, які потребують дослідження для отримання невідомих наукових та практичних результатів за допомогою застосування нових методологічних засад дослідження. Під методологією слід розуміти систему методів, принципів, щодо об'єкту дослідження з метою отримання нових знань (категорій, законів, закономірностей) та їх використання на практиці для вирішення реальних економічних проблем. Наукова задача в галузі економічних наук також відображає економічні процеси і явища, потребує дослідження для отримання нових знань на основі використання існуючих методологічних засад дослідження. В «Порядку присудження і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» надаються чіткі критерії відмінності докторської і кандидатської дисертацій. Якщо перша «повинна містити наукові положення та науково-обґрунтовані результати в певній галузі науки, які розв'язують важливу науково або науково-прикладну проблему і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права», то від кандидатської дисертації вимагається наявність в ній нових науково обґрунтованих результатів, проведених здобувачем досліджень, «які розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для певної галузі знань» [13].

Мета наукового дослідження має включати три змістовні частини:

- чого необхідно досягти в теорії проблеми, що досліджується;
- які розробити практичні рекомендації;
- вказати реальну економічну проблему, яка буде вирішена в результаті дослідження.

Приклади правильного формулювання мети дослідження в кандидатських і докторських дисертацій наведені в таблиці 1. Інформація, що міститься в останньому стовпчику таблиці обґрунтовується в першій змістовній частині актуальності, що відображає реально існуючу економічну проблему.

Складові мети наукового дослідження

Тема наукової роботи	Мета дослідження	Теоретичний результат	Практичний результат	Проблема, що вирішується
Методологія і практика маркетингових досліджень в Україні (докторська дисертація)	Розробка методологічних засад та механізму здійснення маркетингових досліджень в Україні для мінімізації економічних ризиків господарювання в умовах невизначеності ринкового середовища.	Розробка методологічних засад процесу маркетингових досліджень.	Розробка механізму здійснення маркетингових досліджень	Мінімізація економічних ризиків господарювання
Мале і середнє підприємство в структурі міжнародного бізнесу (кандидатська дисертація)	Узагальнення теоретичних підходів та розробка рекомендацій щодо визначення пріоритетних напрямків діяльності малих і середніх підприємств на міжнародних ринках та управління зовнішньоекономічними ризиками для підвищення ефективності міжнародного співробітництва країн – партнерів	Узагальнення теоретичних підходів щодо визначення пріоритетних і напрямків діяльності малих і середніх підприємств на міжнародних ринках та управління зовнішньоекономічними ризиками	Розробка практичних рекомендацій щодо визначення пріоритетних напрямків діяльності малих і середніх підприємств на міжнародних ринках та управління зовнішньоекономічними ризиками	Для підвищення ефективності міжнародного співробітництва країн-партнерів

На жаль, доволі часто зустрічаються випадки такого формулювання мети наукового дослідження, коли відсутні один або навіть декілька її складових.

Наведемо і такі приклади:

- 1) Обґрунтування методологічних і методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо використання категорій витрат

та собівартості в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств (відсутній 3-й компонент);

- 2) Визначення методичних підходів та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності управління маркетингової діяльності на підприємствах машинобудування (відсутні 1-й та 3-й компоненти);
- 3) Розробка науково-методичних основ маркетингової географії, а також визначення шляхів її практичного використання (відсутній 3-й компонент).

Для досягнення мети дослідження формулюються конкретні **завдання**.

Завдання мають відображати логіку, структуру дослідження і стосуються теоретичних розробок та практичних рекомендацій. Прямої кількісної залежності між числом пунктів плану та кількістю завдань не існує. В одному пункті плану може бути вирішено декілька завдань, але, частіше, навпаки - одне завдання вирішується в декількох пунктах плану. Можливим є і варіант співпадіння пунктів плану і завдань.

Перший розділ як докторської, так і кандидатської, дисертації присвячується теоретичним засадам аналізу тих чи інших економічних процесів. Наприклад: для роботи «Мале і середнє підприємництво в структурі міжнародного бізнесу» 1-й розділ має наступну назву, - «Теоретичні засади аналізу економічної природи малого і середнього підприємництва». Цей розділ включає три пункти, перший присвячений ролі малого і середнього підприємництва в структурі міжнародного бізнесу; другий - факторам інтенсифікації процесів інтернаціоналізації діяльності малих і середніх підприємств; третій особливостям діяльності малих і середніх підприємств. В цьому розділі вирішуються наступні завдання: визначити роль і місце малого і середнього підприємництва в структурі сучасного міжнародного бізнесу; запропонувати критерії виокремлення складових елементів структури міжнародного бізнесу; виявити фактори інтернаціоналізації діяльності малого і середнього підприємництва в умовах глобалізації; розкрити особливості

діяльності малого і середнього бізнесу в сучасних умовах. В даному прикладі завдань більше ніж пунктів плану, оскільки два перших завдання вирішені в першому пункті. Найбільш типовою помилкою при формулюванні завдань є їх неправильна редакція, а саме - використання назв методів дослідження в якості формулювання завдань, наприклад: «проаналізувати процеси...», «дослідити категоріальний апарат...», «вивчити функціональні елементи...», «розглянути можливості...», «оцінити результативність ...» і таке інше. Слова «проаналізувати, дослідити, вивчити» та інші характеризують методи дослідження, в той час, як завдання передбачають визначення кінцевого результату, який має бути досягнуто в результаті виконання роботи.

Завдання мають формулюватися за допомогою слів, які означають кінцевий результат: «виявити, визначити, узагальнити, розробити, виокремити, довести, поглибити, удосконалити, ввести в науковий обіг» та подібних до них.

Об'єктом дослідження економічних наук можуть бути ті або інші явища, притаманні економічній сфері життєдіяльності суспільства. З гносеологічних позицій явище, в тому числі і в економічній сфері, являє собою зовнішні, реально існуючі особливості предметів, процесів, їх властивостей, які спостерігаються людиною в просторовому та часовому вимірах. Для цілей підготовки дисертаційної роботи можна використовувати біль широкую трактовку економічних явищ, включаючи до їх складу власне явища, процеси та діяльність економічних суб'єктів.

Об'єкт відображає реальну економічну дійсність в якій існує непізнані реалії. Об'єкт досить широко відображає економічну дійсність, в якій є як пізнані, так і непізнані явища. Дослідження об'єкту завжди відбувається в певний проміжок часу і в певному економічному просторі.

Предмет є частиною об'єкту дослідження, а саме - одної з його недослідженої частини, тобто він значно конкретніше і вузче. Предмет має відображати наукову проблему, тому до його визначення відносяться всі вимоги, які висуваються з точки зору формулювання наукової проблеми. Інформаційною основою визначення предмету є аналіз зарубіжної та

вітчизняної літератури щодо об'єкту дослідження з метою виявлення наукових проблем, які не знайшли наукового і практичного вирішення. Приклади формулювання об'єкту і предмету наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Приклади формулювання теми, об'єкту та предмету наукового дослідження

№	Тема дослідження	Об'єкт	Предмет
1.	Диверсифікаційні процеси на підприємствах кондитерського ринку України	Виробничо-господарська діяльність підприємств кондитерського ринку України	Теоретико-методологічні та організаційні засади розвитку диверсифікаційних процесів на підприємствах кондитерського ринку України
2.	Бюджетний механізм фінансування особового складу Збройних Сил України	Процес фінансування особового складу Збройних Сил України	Сукупність теоретичних і практичних аспектів формування та реалізації бюджетного механізму фінансування особового складу Збройних Сил України
3.	Привабливість міжнародних товарних ринків в умовах глобалізації світо господарських процесів	Процеси формування та розвитку міжнародних товарних ринків в умовах глобалізації світо господарських процесів	Привабливість міжнародних товарних ринків як чинник створення ефективних стратегій розширення міжнародної економічної діяльності підприємств
4.	Формування споживчої поведінки на українському ринку високотехнологічних товарів	Процеси формування та функціонування ринків високотехнологічних товарів в Україні	Теоретичні, методичні засади та практичні аспекти формування вітчизняними підприємствами споживчої поведінки на українському ринку високотехнологічних товарів
5.	Стратегічне управління розвитком маркетингової діяльності промислового підприємства	Розвиток маркетингової діяльності промислових підприємств України	Теоретичні, методологічні, та методичні засади стратегічного управління розвитком маркетингової діяльності великих підприємств машинобудування
6.	Мале і середнє підприємництво КНР в структурі міжнародного бізнесу	Зовнішньоекономічна діяльність малих і середніх підприємств КНР на міжнародних ринках	Комплекс теоретичних, методичних і практичних рекомендацій щодо визначення пріоритетних напрямків діяльності малих і середніх підприємств на міжнародних ринках та ризиків їх зовнішньоторговельної діяльності

Найбільш типовою помилкою при визначенні об'єкту і предмету дослідження є звуження об'єкту до рамок предмету, але в іншій редакції. Наприклад, «Об'єктом дослідження є ризики маркетингової діяльності машинобудівних підприємств» і водночас «Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні питання економічного оцінювання та управління ризиками маркетингової діяльності на вітчизняних машинобудівних підприємствах». В даних визначеннях об'єкт є більш широким визначенням варіанту предмету, в той час як об'єктом виступає ринкова діяльність машинобудівних підприємств в умовах невизначеності ринкового середовища України. В рамках цього об'єкту предметом вже є ризики їх оцінювання і управління ризиками.

Наведемо інший приклад. «Об'єктом дослідження є процес управління маркетинговою діяльністю на підприємствах машинобудування» і водночас «Предмет дослідження – теоретичні засади та система управління маркетинговою діяльністю на підприємствах машинобудування». В даному прикладі предмет і об'єкт є різними редакціями предмету, а об'єктом в даному випадку є ринкова діяльність машинобудівних підприємств України.

Розглянемо логіку визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи на прикладі підготовки докторської дисертації, в якій досліджуються *теоретичні та практичні питання управління підприємницькими ризиками в Україні*.

Теми роботи звучить наступним чином: «Управління підприємницькими ризиками в Україні». Метою роботи є розробка теоретичних засад та практичного механізму управління ризиками на підприємствах України для підвищення ефективності їх діяльності в умовах зростаючої ризикованості ринкового середовища. В наведеному формулюванні присутні всі три компоненти мети наукового дослідження:

- 1) теоретичний результат – теоретичні засади управління підприємницькими ризиками в Україні;
- 2) практичний результат – практичний механізм управління

підприємницькими ризиками в Україні;

- 3) проблема, що вирішується – забезпечення стійкості та конкурентоспроможності української економіки в умовах зростаючої ризикованості ринкового середовища.

1-й розділ роботи має наступну назву, - «Теоретичні засади аналізу управління підприємницькими ризиками». Цей розділ включає чотири пункти, перший присвячений місцю та ролі управління ризиками в системі ефективного управління підприємством; другий - суті та змісту категорії «підприємницький ризик»; третій - еволюції теоретичних підходів до аналізу управління підприємницькими ризиками; четвертий – розгляду сучасної концепції управління підприємницькими ризиками.

В цьому розділі вирішуються наступні завдання: визначити роль і місце управління ризиками в системі ефективного управління підприємством; визначити суть та зміст категорії «підприємницький ризик»; виявити еволюцію теоретичних підходів до аналізу управління підприємницькими ризиками та розкрити особливості сучасної концепції управління підприємницькими ризиками. В даному прикладі завдань менше ніж пунктів плану, оскільки два останніх пункту першого розділу відповідають третьому завданню.

Об'єктом дослідження роботи є ринкова діяльність промислових підприємств в Україні. Предметом дослідження є управління підприємницькими ризиками.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Методологічне коректне та логічно послідовне визначення мети, завдань, предмета та об'єкта кваліфікаційної наукової роботи є необхідною умовою її успішної підготовки та подальшого захисту її результатів на засіданні вчених рад. Якщо науковий керівник (у випадку кандидатської дисертації) та докторант зуміли чітко сформулювати мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, то, як свідчить досвід, дисертанти успішно, крок за кроком, досягають поставленої мети.

Для цього, по перше, потрібно спиратися на принципи методології модерну, які передбачають дотримання певної логіки визначення мети,

завдань, предмета та об'єкта наукового дослідження. По-друге, визначено три обов'язкових компоненти мети наукового дослідження, - теоретичний результат, практичний результат, проблема, що вирішується. По-третє, на низці прикладів продемонстровано різницю між об'єктом та предметом дослідження. По-четверте, запропоновану логіку визначення мету, завдання, предмета та об'єкта наукової роботи використано для дослідження теорії та практики управління підприємницькими ризиками в Україні.

Список використаної літератури.

1. Президент України провів перше засідання Комітету з економічних реформ 22.03.2010 17:00 Прес-служба Президента України Віктора Януковича [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16760.html> . – Заголовок з екрану.

2. Шапиро Н.А. Методология модерна и постмодерна в экономико-теоретических построениях индустриального и постиндустриального общества./Вестник Университета «Туран». - 2005, №3-4 (28). - с. 7-12.

3. Чухно А.А. Модернізація економіки та економічна теорія. Європейський вектор економічного розвитку. 2012. № 2 (13)б С. 149- 155 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ever/2012_2/28.pdf. – Заголовок з екрану.

4. Блауг М. Методология экономической науки, или как экономисты экономисты объясняют. Пер. с англ./Науч.ред.и вступ. ст. В.С.Автономова.— М.:НП«Журнал Вопросы экономики», 2004.— 416с.

5. Crugman P. A Dark Age of macroeconomics. The New York Times. January 27, 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://krugman.blogs.nytimes.com/2009/01/27/a-dark-age-of-macroeconomics-wonkish/> . – Заголовок з екрану.

6. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.

7. А.Коэн, Дж. Харкорт. Судьба дискуссии двух Кембриджей о теории капитала. Вопросы экономики, 2009, №8. С. 4 – 27.
8. Daniel M. Hausman. Economic Methodology in a Nutshell. The Journal of Economic Perspectives, Vol. 3, No. 2 (Spring, 1989), pp. 115-127
9. Ашерев А.Т. Подготовка диссертаций. Экспресс-анализ качества. Руководство для экспертов, оппонентов и научных руководителей: Монография. – Х.: Изд-во «Кортес-2001», 2008. – 53 с.
10. Як підготувати й захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. / Автор-упорядник Л.А.Пономаренко. – К.: Редакція «Бюлетня Вищої атестаційної комісії України», Видавництво «Толока», 2010. – 80 с.
11. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з вдосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.
12. Зосімов А.М., Голік В.П. Дисертаційні помилки: Монографія. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2009. – 264 с.
13. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Постанова КМУ України №423 від 7 березня 2007 р. Редакція від 27 грудня 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2007-%D0%BF/print1361281958880198> . – Заголовок з екрану.

***Summary.** Purpose of the article consists in exposition of logic of determination of purpose, tasks, subject and object of the qualifying scientific study and its demonstration with the example of research of the enterprise risk management in Ukraine. The results of the conducted research allowed us, at first, define a necessity and possibility of the use of methodology of modern in actual economic research. Secondly, three obligatory components of purpose of scientific research are defined, namely - theoretical result, practical result, problem to resolve. Thirdly, on the examples base a difference between an object and subject of research is shown. It is shown that the most typical error is narrowing of object to the scopes of object, but in other formulation. Fourthly, elaborated in the article logic of determination of the purpose, task, object and object of the scientific study is used for research theory and practice of enterprise risk management in Ukraine.*

***Keywords:** methodology, dissertation, risk management.*